

5. Бошицький Ю.Л. Шляхи модернізації та оптимізації правового регулювання інтелектуальної власності в Україні. Часопис Київського університету права. 2014. № 4. С. 164–170.
6. Гунчак Н.В. Реалії та перспективи розвитку інтелектуального бізнесу в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. 2015. № 1 (1). 242 с. С. 77–81.
7. Матусяк Б.К. Академічне підприємництво та побудова нових взаємовідносин наука – економіка. Вступ до академічного підприємництва. Лодзь; Познань; Львів: Сплайн, 2006. 64 с.
8. Турчина С.Г. Активізація розвитку інтелектуального бізнесу в умовах інтеграції України до Європейського Союзу. Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет. 2016. Вип. 2. С. 206–209.
9. Польова В.В. Теоретичні основи дослідження інтелектуального бізнесу. Економіка підприємства. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. № 58. С. 179–189.
10. Дмитришин В.С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні. К.: Инст. інтел. власн. і права, 2008. 248 с.

УДК 347.627.2 +347.91

РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ У ПОРЯДКУ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

DISSOLUTION OF MARRIAGE IN THE ORDER OF SEPARATE PROCEEDINGS: PROBLEMATIC ISSUES

**Резникова М.О., к. філос. н., доцент,
доцент кафедри цивільного,
трудового та господарського права**

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті досліджується процедура та порядок розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей, у порядку окремого провадження. Визначаються причини невеликої кількості звернень до суду з заявами про розірвання шлюбу у порядку окремого провадження. Визначаються колізійні, суперечливі, не вирішені питання законодавчого регулювання цієї процедури, які були визначені на підставі аналізу судової практики.

Ключові слова: шлюб, розірвання шлюбу, спільна заява подружжя, нотаріальне посвідчення аліментного договору, окреме провадження.

В статье исследуется процедура и порядок расторжения брака по совместному заявлению супругов, имеющих детей, в порядке особого производства. Определяются причины небольшого количества обращений в суд с заявлениями о расторжении брака в порядке особого производства. Определяются коллизионные, противоречивые, не решенные вопросы законодательного регулирования этой процедуры, которые были определены на основании анализа судебной практики.

Ключевые слова: брак, расторжение брака, совместное заявление супругов, нотариальное удостоверение алиментного договора, особое производство.

The article examines the procedure and order for the dissolution of marriage on the joint application of spouses who have children, in a special production procedure. In addition, the analysis of judicial decisions on the dissolution of marriage in the form of special production was carried out and the reasons for the insignificant appeal of spouses to the court with statements on the dissolution of marriage in the form of special proceedings were clarified. Such reasons are complicated and costly procedures for dissolving marriages in a special way of production. The article also examines the judicial errors that arise when deciding court decisions in the manner of Article 109 of the Family Code of Ukraine. Courts often do not pay attention to the fact that the agreement on maintenance of children, concluded not in a written notarially certified form, but in plain, written form; or accept applications for the dissolution of a marriage in the form of special production in general without the provision of a maintenance agreement.

Conflicts of Article 109 of the Family Code of Ukraine and the norms of civil procedural law of Ukraine were identified in the dissolution of marriage in the form of special proceedings. The authors proposed the article 109 of the Family Code of Ukraine to be reworded.

It is concluded that the timing of consideration of family cases, including the termination of marriage, the procedural order for termination of proceedings in a case and the withdrawal of applications must comply with the norms of the Civil Procedural Code of Ukraine.

In order to encourage the spouses to apply to the notary with a statement on the conclusion of the agreement on maintenance of the child, it was suggested that the authors be exempted from payment of the state duty upon the certification of such contracts in a notarial manner and proposed to amend the Decree of Ukraine "On State Duty".

The changes proposed by the authors to the law unify and eliminate the contradictions between the norms of family and civil procedural legislation of Ukraine.

Key words: marriage, dissolution of marriage, joint statement of spouses, notarization of the maintenance agreement, special proceedings.

У сучасних умовах розвитку шлюбно-сімейних відносин розірвання шлюбу було і залишається найпоширенішою формою припинення шлюбу. Розірвання шлюбу у залежності від певних обставин може відбуватися у відділі реєстрації актів цивільного стану або у судовому порядку: у порядку позовного або окремого провадження.

На жаль, необхідно констатувати, що Україна займає в Європі не почесне перше місце за кількістю розлучень, оскільки за даними Держкомстату, на 295 тисяч укладених

шлюбів в Україні припадає 130,7 тисячі розлучень. Тобто розлучаються 44,3% подружніх пар. А якщо взяти до уваги цивільні шлюби, які також розпадаються, то рівень розлучень в Україні, за даними фахівців, сягає 61%. Тобто, розпадається більш як половина пар. Це найвищий показник у Європі, за даними Євростату. Під розлучень, кажуть соціологи, припадає на перші роки подружнього життя – від 3-х місяців до півтора року. Основною причиною розлучення в Україні називають алкоголізм, вимушену розлучення та нестатки [1].

На підставі аналізу судових рішень про розірвання шлюбу, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень, ми дійшли висновку, що більша частина розірвання шлюбів відбувається за рішенням суду шляхом подання позовної заяви одним із подружжя. Хоча, слід констатувати, що за останні два роки з 2016 по 2018 рік включно – дещо, хоча не істотно, збільшилась кількість спільних заяв подружжя, яке має дітей і які розглядаються за правилами окремого провадження.

У зв'язку з тим, що процедура розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя у порядку окремого провадження – є не розповсюдженою і не активно вживаною на практиці, виникає ряд не вирішених, колізійних, не достатньо врегульованих питань як теоретичного, так і практичного характеру, пов'язаних із процедурою припинення шлюбу шляхом його розірвання за спільною заявою подружжя.

Розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя у порядку окремого провадження є дослідженим не достатньо, однак все ж таки можна виокремити праці таких учених, як В.К. Антошкіна, С.Б. Булеца, І.В. Жилінкова, О.В. Ієвіня, С.М. Кавун, А.А. Стародубцева, Ю.С. Червоний, М.М. Ясинок, в яких у тій чи іншій мірі приділялась увагу зазначеному питанню.

Метою статті є аналіз процедури та порядку розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя у порядку окремого провадження задля виявлення колізійних, проблемних та неврегульованих питань.

Відповідно до ст. 109 Сімейного кодексу України подружжя, яке має дітей, має право подати до суду заяву про розірвання шлюбу разом із письмовим договором про те, з ким із них будуть проживати діти, яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той з батьків, хто буде проживати окремо, а також про умови здійснення ним права на особисте виховання дітей.

Договір між подружжям про розмір аліментів на дитину має бути нотаріально посвідчений. У разі невиконання цього договору аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що заява про розірвання шлюбу відповідає дійсній волі дружини та чоловіка і що після розірвання шлюбу не будуть порушені їхні особисті та майнові права, а також права їхніх дітей.

Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу після спливу одного місяця від дня подання заяви. До закінчення цього строку дружина і чоловік мають право відкликати заяву про розірвання шлюбу [2].

Таким чином, розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, є складним у його підготовчій частині, оскільки воно пов'язане із низкою процесуальних умов.

Однією з умов є усунення спору щодо розірвання шлюбу між подружжям внаслідок одночасної, одноразової, диспозитивної волі обох подружжя [3, с. 269]. Складна і вартісна (наприклад, договір між подружжям про розмір аліментів на дитину) технологія даного провадження призводить до того, що в Україні у такий спосіб шлюби, як правило, не розривають (принаймні, такий спосіб розірвання шлюбу в Україні не є поширеним), оскільки простіше направити до суду позовну заяву і дочекатись результатів її розгляду, що вимагає як додаткового часу, так і фінансових витрат.

Отже, дана ідея має цілий ряд ускладнень. Це пов'язано з декількома причинами [3, с. 269].

По-перше, у ЦПК України не вписана процедура розгляду таких справ, є лише посилення на те, що «у порядку окремого провадження розглядаються також справи про надання права на шлюб, про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей...» (ч. 3 ст. 293 ЦПК України) [4]. По-друге, саме звернення до суду є ускладненим, оскільки законодавець намагається шляхом розгляду однієї справи вирішити одночасно і питання аліментного характеру.

По-третє, для особи є фінансово ускладненим укладення аліментного договору, а надалі (у разі необхідності) стягнення аліментів на основі договору за рахунок нотаріального напису. Оскільки, відповідно до статті 3 пункту 3 підпункту «д» Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» у редакції від 17.06.2018 року за посвідчення інших договорів, що підлягають оцінці сплачується 1 відсоток суми договору, але не менше 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян [5]. До цих інших договорів відноситься договір між батьками про сплату аліментів на дитину. Таким чином, при укладенні даного договору одразу і наперед необхідно буде сплатити 1% від загальної суми договору (розмір аліментів за місяць помножити на кількість місяців залежно від терміну, на який укладається договір, наприклад на 36 місяців – 3 роки, 48 місяців – 4 роки, тощо).

Однак, у разі ж звернення до суду у порядку позовного провадження з позовною заявою про стягнення аліментів відповідно до частини 1 пункту 3 статті 5 Закону України «Про судовий збір» «від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються: позивачі – у справах про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплати додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексація аліментів чи зміну способу їх стягнення, а також заявники у разі подання заяви щодо видачі судового наказу про стягнення аліментів (пункт 3 частини першої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законами № 2037-VIII від 17.05.2017, № 2234-VIII від 07.12.2017, № 2475-VIII від 03.07.2018) [6].

Більше того, у разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором, інший з батьків має право у безспірному порядку стягнути ці аліменти на підставі виконавчого напису. Однак у цьому випадку знову ж таки необхідно буде сплатити державне мито. Так, відповідно до статті 3 пункту 3 підпункту «о» Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» у редакції від 17.06.2018 року за вчинення виконавчих написів стягується 1 відсоток суми, що стягується, або 1 відсоток вартості майна, яке підлягає витребуванню, але не менше 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більше 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5].

Таким чином, необхідно констатувати, що розірвання шлюбу у порядку ст. 109 Сімейного кодексу України – за спільною заявою подружжя, яке має дітей, у порядку окремого провадження – є доволі дорогою процедурою, що не буде стимулювати громадян України, як заявників, звертатись до суду з зазначеною заявою про розірвання шлюбу у порядку окремого провадження.

У практичній площині зазначене підтверджується невеликою кількістю (у порівнянні з подачею позовних заяв у порядку позовного провадження) звернень громадян з заявами про розірвання шлюбу у порядку окремого провадження. Також при аналізі судових рішень, постановлених у порядку ст. 109 Сімейного кодексу, ми виявили ряд судових помилок, однією з яких є те, що суди приймають до свого провадження заяви з порушенням ч. 1 та 2 ст. 109 СК, а саме без укладення у нотаріальному порядку договору між подружжям про розмір аліментів на дитину тощо.

Так, наприклад під час розгляду справи № 621/2484/16-ц (2-о/621/4/17) Зміївським районним судом Харківської області, рішення від 03 березня 2017 року, суд розглянувши у відкритому судовому засіданні у залі суду цивільну справу за заявою ОСОБА_1, ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, встановив: 14.12.2016 року ОСОБА_1, ОСОБА_2 звернулись до суду з заявою, в якій просили: розірвати шлюб зареєстрований між ними 24.10.1998 року відділом реєстрації актів цивільного стану Чугуївського міськвиконкому, актової запис №232.

В обґрунтування заяви зазначили, що з 24.10.1998 року перебувають у зареєстрованому шлюбі. Від шлюбу мають

неповнолітнього сина ОСОБА_3. Спільне життя не скла-лося, вони є різними людьми, шлюбні відносини припинили і мають на меті розірвати шлюб. Збереження шлюбу буде суперечити їх інтересам та інтересам сина. Між ними досягнуто згоди про те, що після розірвання шлюбу їх син ОСОБА_3 буде проживати з матір'ю. Спорю про розділ майна та утримання сина не мають (однак, не зазначено, яким саме чином вирішено питання щодо утримання сина і чи було укладено договір між подружжям у нотаріальному порядку про розмір аліментів на дитину, як передбачено ч. 2 ст. 109 СК, прим. автора).

Заявники у судові засідання не з'явилися, надали суду заяву про розгляд справи за їх відсутності, вимоги підтримали та просили свою заяву задовольнити.

Дослідивши письмові докази, оцінивши належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок наявних у справі доказів в їх сукупності, суд дійшов наступного: згідно зі свідченням про шлюб та копії свідчення про народження, заявники перебувають у зареєстрованому шлюбі з 24.10.1998 року, мають неповнолітнього сина ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1. (а. с. 3, 6). Згідно ч. 3 ст. 234 ЦПК України суд розглядає у порядку окремого провадження справи про розірвання шлюбу за заявою подружжя, що має неповнолітніх дітей.

Відповідно до ст. ст. 21, 24 СК України, шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається.

За змістом ст. ст. 104, 105 СК України однією з підстав для припинення шлюбу є його розірвання, яке може бути здійснене за спільною заявою подружжя на підставі рішення суду, відповідно до ст. 109 СК України.

Згідно з роз'ясненнями, які містяться у п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» № 11 від 21.12.2007 року, розірвання шлюбу судом за спільною заявою подружжя, яке має дітей (ст. 109 СК України), провадиться в окремому провадженні у випадку, якщо існує взаємна згода подружжя щодо розірвання шлюбу. При розгляді справи суд встановлює, чи відповідає заява про розірвання шлюбу дійсній волі дружини та чоловіка, та чи не будуть після розірвання шлюбу порушені їхні особисті та майнові права, а також права їхніх дітей. При розірванні шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей, суд ухвалює рішення про розірвання шлюбу після спливу одного місяця від дня подачі заяви, якщо її не відкликано хоча б одним із подружжя.

Подана заява про розірвання шлюбу відповідає дійсній волі заявників, їх шлюб має формальний характер, примирення та збереження шлюбно-сімейних стосунків між ними не можливе, оскільки таке суперечить їхнім інтересам, після розірвання шлюбу не будуть порушені їхні особисті та майнові права, а також права їхнього неповнолітнього сина (знову ж таки не зазначено, що є «гарантію» не порушення у майбутньому майнових прав їхнього неповнолітнього сина. Нагадаємо, що законодавець у ч. 2 ст. 109 СК чітко визначив цю «гарантію» – у разі невиконання договору між подружжям про розмір аліментів на дитину, аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса, прим. автора).

Тому, заява ОСОБА_1 та ОСОБА_2 про розірвання шлюбу є обґрунтованою та підлягає задоволенню. Відповідно до ч. 7 ст. 235 ЦПК України судові витрати відшкодування не підлягають. Керуючись ст. ст. 10, 11, 15, 60, 169, ч. 2 ст. 197, 209, 212-215, ч. 3 ст. 234, 235 ЦПК України, суд задовольнив заяву ОСОБА_1, ОСОБА_2 про розірвання шлюбу. Шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_1 (до

шлюбу Гошкіна) ОСОБА_4, зареєстрований 24 жовтня 1998 року (актовий запис №232) відділом реєстрації актів громадянського стану Чугуївського міськвиконкому Харківської області – розірвав [7].

Наступний приклад, вже у Святошинському районному суді міста Києва.

01 лютого 2018 року Святошинський районний суд міста Києва розглянув у відкритому судовому засіданні у місті Києві цивільну справу № 759/16515/17 (№ 2-о/759/125/18) за спільною заявою ОСОБА_1, ОСОБА_2 про розірвання шлюбу.

Під час розгляду справи було встановлено, що у листопаді 2017 року заявники звернулись до суду із заявою про розірвання шлюбу, в обґрунтування якої посилалися на те, що 08 травня 2009 року між ними зареєстровано шлюб у Відділі реєстрації актів цивільного стану Солом'янського районного управління юстиції у м. Києві, про що зроблено актовий запис № 600. Від шлюбу сторони мають неповнолітню дитину ОСОБА_3. Заявники вказують, що сімейне життя між ними не склалося у зв'язку із різними характерами, поглядами на життя та виховання дитини, що призвело до втрати почуття любові один до одного, шлюбні відносини припинені з грудня 2015 року, з цього часу спільне господарство не ведеться, проживають окремо, крім того зазначали, що відповідно до укладеного між ними договору спільна дитина буде проживати разом з матір'ю, при цьому батько має право бачитись з донькою у порядку, передбаченому зазначеним договором, а також будь-які спори щодо поділу майна відсутні, а тому подальше сумісне життя і збереження сім'ї вважають неможливим, тому сторони звернулись до суду з спільною заявою та просять суд укладений між ними шлюб розірвати.

Заявники ОСОБА_1 та ОСОБА_2 у судовому засіданні заявлені вимоги підтримали та просили їх задовольнити, посилаючись на обставини справи, викладені у заяві, вказували, що з грудня 2015 року проживають окремо, не ведуть спільного господарства, не підтримують шлюбні стосунки, спільного бюджету не мають, рішення про розірвання шлюбу є зваженим та обміркованим.

Суд, вислухавши пояснення сторін, дослідивши матеріали справи, дійшов до висновку, що заява підлягає задоволенню, виходячи з наступного.

Судом встановлено, що 08 травня 2009 року між сторонами зареєстровано шлюб у Відділі реєстрації актів цивільного стану Солом'янського районного управління юстиції у м. Києві, про що зроблено актовий запис № 600, свідчення про шлюб НОМЕР_1 (а.с. 17). Від шлюбу сторони мають неповнолітню доньку ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, свідчення про народження НОМЕР_2 (а.с. 18).

Згідно з письмовим договором, доданим до позовної заяви дитина після розлучення залишається проживати з матір'ю (а.с. 19-20).

Відповідно до ст. 109 СК України подружжя, яке має дітей, має право подати до суду заяву про розірвання шлюбу разом із письмовим договором про те, з ким із них будуть проживати діти, яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той з батьків, хто буде проживати окремо, а також умови здійснення ним права на особисте виховання дітей.

Частиною 3 ст. 109 СК України передбачено, що суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що заява про розірвання шлюбу відповідає дійсній волі дружини та чоловіка і що після розірвання шлюбу не будуть порушені їхні особисті та майнові права, а також права їхніх дітей.

Згідно з роз'ясненнями, які містяться у пункті 8 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21 грудня 2007 року №11 розірвання шлюбу судом за спільною

заявою подружжя, яке має дітей (ст. 109 СК України) провадиться в окремому провадженні у випадку, якщо є взаємна згода подружжя щодо розірвання шлюбу.

При розгляді справи суд встановлює, чи відповідає заява про розірвання шлюбу дійсній волі дружини та чоловіка, та чи не будуть після розірвання шлюбу порушені їх особисті та майнові права, а також права їх дітей.

Таким чином, у ході судового засідання суд повинен з'ясувати наявність вільного волевиявлення кожного із подружжя як щодо розірвання шлюбу, так і щодо змісту договору, а також у з'ясуванні відповідності умов договору інтересам дитини (дітей).

Розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя може мати місце лише при умові, якщо, між іншим, буде встановлено, що заява про розірвання шлюбу відповідає дійсній волі дружини та чоловіка.

Враховуючи матеріали справи, з огляду на спільну заяву, договір, підписаний сторонами, обставини, викладені у заяві, про те, що шлюбні відносини між заявниками фактично припинилися з грудня 2015 року, спільне господарство вони не ведуть, між ними втрачено взаєморозуміння та почуття любові, примирення подружжя, подальше спільне життя та збереження шлюбу між ними неможливо і суперечить інтересам подружжя, суд дійшов висновку про те, що збереження сім'ї є неможливим, шлюб між заявниками існує формально і може бути розірваним. Враховуючи викладене, на підставі ст.ст. 109 Сімейного кодексу України, керуючись ст. ст. 10, 76-82, 258, 259, 263-265, 293 ЦПК України, суд вирішив заяву ОСОБА_1, ОСОБА_2 про розірвання шлюбу – задовольнити. Шлюб, зареєстрований 08 травня 2009 року у Відділі реєстрації актів цивільного стану Солом'янського районного управління юстиції у м. Києві між ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2 та ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_3, про що є актовий запис № 600 – РОЗІРВАТИ [8].

Як бачимо, у даному прикладі до суду був поданий лише договір, укладений між батьками щодо місця проживання спільної дитини разом з матір'ю, при цьому батько має право бачитись з донькою у порядку, передбаченому зазначеним договором, однак, знову ж таки всупереч ч. 2 ст. 109 СК України – не було подано нотаріально посвідчений договір між подружжям про розмір аліментів на дитину, і у разі невиконання якого, аліменти можуть стягуватись на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Наведені вище судові рішення дають змогу прийти до висновку, що «не лише у пересічних громадян виникає цілий ряд питань щодо змісту і форми договорів, які потрібно укладати, форми і процедури стягнень, але і суддів, які повинні розглядати такі заяви та договори, оскільки, попри простоту таких справ, у практичній площині виникає цілий ряд проблем, які не урегульовані ні матеріальним, ні процесуальним законодавством» [3, с. 270]. Розуміючи дану проблему, Пленум Верховного Суду України 21 грудня 2007 року у своїй Постанові № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя», намагався вирішити ряд проблемних питань. Так, у п. 8 даної Постанови Верховний суд України перелічує ті обставини, на які повинен звернути увагу суд першої інстанції при розгляді спільної заяви подружжя, яке має дітей. Такими обставинами є: 1) чи відповідає заява про розірвання шлюбу дійсній волі дружини та чоловіка; 2) чи не будуть після розірвання шлюбу порушені їхні особисті та майнові права, а також права їхніх дітей; 3) для захисту інтересів неповнолітніх дітей суд має перевірити зміст письмових договорів, які подружжя подає під час розгляду справи про розірвання шлюбу. Відповідно до ст. 109 СК подружжя має право подати письмовий договір, в якому передбачити: з ким з них будуть проживати діти; яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той із батьків, хто буде про-

живати окремо; умови здійснення ним права на особисте виховання дітей; 4) подружжя подає до суду договір про розмір аліментів на дитину (дітей). Судам слід перевіряти дотримання нотаріального посвідчення такого договору. У ньому сторони передбачають способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину тим з них, хто проживає окремо від дитини. Сторони передбачають у договорі також порядок, умови та форми (грошова і (або) натуральна) надання утримання одним з батьків [9].

Отже, Постанова Пленуму Верховного Суду України нічого нового не привнесла у вирішення даного питання, а лише продублювала ст. 109 СК України. Разом із тим ні Постанова Пленуму Верховного Суду України, ні СК України, ні нова редакція ЦПК України не дають відповіді на питання, яким чином повинно діяти подружжя і суд, коли подружжя, наприклад, має шлюбний договір. Крім того, виникає питання: для якої потреби подружжя повинно укладати нотаріально посвідчений договір про порядок і розмір сплати аліментів, оплачуючи посвідчення даного договору нотаріусу, а при його порушенні (не виконанні) знову платити за нотаріальний напис [3, с. 270].

Чи потрібно укладати письмовий договір про те, з ким з батьків будуть проживати діти, яким виповнилось 14 років? Оскільки, відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу України, правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття; малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Стаття 160 СК України встановлює, що місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків. Місце ж проживання дитини, яка досягла десяти років, визначається за спільною згодою батьків та самої дитини. Якщо батьки проживають окремо (що цілком характерно для розірвання шлюбу), місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою [2].

Таким чином, на нашу думку, для усунення колізій у самому ж Сімейному кодексі України, доцільно викласти частину першу статті 109 у наступній редакції: «Подружжя, яке має дітей, має право подати до суду заяву про розірвання шлюбу разом із письмовим договором про те, з ким із них будуть проживати малолітні діти (до 14 років), яку участь у забезпеченні умов життя малолітніх та неповнолітніх дітей братиме той з батьків, хто буде проживати окремо, а також про умови здійснення ним права на особисте виховання дітей».

Держава є демократичною тоді, коли технологія вирішення кожного правового питання у ній є простою, прозорою та доступною для громадян. Таким чином, процедура звернення подружжя до суду зі спільною заявою про розірвання шлюбу не повинна обумовлюватися ще й договорами, навіть якщо це і стосується аліментів чи інших питань [3, с. 270].

Також, на нашу думку, для стимулювання подружжя для звернення до нотаріуса з заявою про укладення договорів про аліментне утримання на дитину доцільно ввести пільгу, за якою батьки звільняються від сплати державного мита при посвідченні таких договорів у нотаріальному порядку (за аналогією до частини 1 пункту 3 статті 5 Закону України «Про судовий збір» «від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються: позивачі – у справах про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину... [6]).

Також потребує уваги частина 4 статті 109 Сімейного кодексу України, як колізійна та така, що суперечить чинному цивільному процесуальному законодавству: «Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу після спливу одного місяця від дня подання заяви. До закінчення цього строку дружина і чоловік мають право відкликати заяву про розірвання шлюбу».

Оскільки частини четверта статті 109 Сімейного кодексу України зачіпає вже не норми матеріального, а процесуального права, точніше цивільного процесу, то необхідно проаналізувати та визначити, наскільки зазначена норма відповідає чинному цивільному процесуальному законодавству.

В.А. Кройтор визначає, що «цивільне судочинство (цивільний процес) – як врегульований нормами цивільного процесуального права порядок провадження у цивільних справах, обумовлений системою взаємозалежних цивільних процесуальних прав і обов'язків учасників процесу, що реалізуються у відповідних цивільних процесуальних діях, спрямованих на здійснення правосуддя у цивільних справах».

Про цивільне судочинство (цивільний процес) варто говорити насамперед як про порядок судового розгляду і вирішення цивільних справ, що встановлений нормами цивільного процесуального права. Законом установлено певні правила поведінки суду, з одного боку, й інших суб'єктів процесу, з іншого. Реалізувати закріплені у законі процесуальні права можливо через здійснення визначених процесуальних дій, як-то: пред'явлення позову, подання апеляційної або касаційної скарги тощо. Суворе дотримання процесуального порядку при здійсненні правосуддя повинно забезпечити винесення правильного судового рішення у цивільній справі» [4, с. 6].

Цивільні процесуальні правовідносини – це суспільні відносини, врегульовані нормами цивільного процесуального права, які виникають, змінюються та припиняються між судом та іншими учасниками процесу під час здійснення правосуддя у цивільних справах, а також з приводу захисту порушених, оспорюваних чи невизнаних прав, свобод чи інтересів [10, с. 11].

З наведених визначень, можна зробити висновок, що такі процесуальні питання, як-то: строки розгляду сімейних справ, у тому числі і розірвання шлюбу, процесуальний порядок припинення провадження по справі та відзив заяви, повинні відповідати нормам Цивільного процесуального кодексу України.

Відповідно до ст. 210 ЦПК України, яка встановлює строки розгляду справи по суті, суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження – не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку.

Суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті.

Слід зазначити, що попередня редакція цієї норми містила положення про два місяці, як загальне правило, і як виняток виділяло один місяць для справ про поновлення на роботі та про стягнення аліментів. Чинна редакція цивільного процесуального закону подібного нормотворчого підходу не підтримує і загальний строк для початку розгляду справи, як вже відзначалось, закріплює 60 днів з дня відкриття провадження у справі. Натомість, як виняток, містить прив'язку до тривалості підготовчого провадження, зазначаючи, що у випадку продовження строку підготовчого провадження, суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку. Зауважимо, що ч. 3 ст. 189 ЦПК України, установлює, що підготовче провадження має бути проведене протягом 60 днів з дня відкриття провадження у справі, а у виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей строк може бути продовжений не більше ніж на 30 днів за клопотанням однієї зі сторін або з ініціативи суду. Тож у випадку продовження строку підготовчого провадження (що максимально може становити 90 днів у сумі), частина перша статті 210 унормовує, що суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше наступного дня з дня закінчення строку, на який було продовжено підготовче провадження.

У цілому ж суд повинен розглянути справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті. Як бачимо, у сукупності ці строки розгляду справи по суті не можуть гарантувати особі, яка звернулася до суду за захистом свого порушеного, невизнаного чи оспорюваного права, оперативного розв'язання відповідної проблеми. Проте нормативно закріпленим залишається пріоритет швидкого вирішення справ лише для справ спрощеного позовного провадження (ч. 4 ст. 19 ЦПК України) [4, с. 308], жодних же пільг чи пріоритетів для швидкого вирішення справ про розірвання шлюбу чинним Цивільним процесуальним кодексом України не передбачено.

Щодо відкликання заяви про розірвання шлюбу, то чинна редакція Цивільного процесуального кодексу передбачає, що до постановлення ухвали про відкриття провадження у справі позивач (заявник) може подати заяву про відкликання позовної заяви (п. 3 ч. 4 ст. 185 ЦПК України), що є підставою для повернення позовної заяви (ч. 4–7 ст. 185 ЦПК). Після ж відкриття провадження у справі і до розгляду справи по суті (п. 5 ч. 1 ст. 257 ЦПК) позивач може подати заяву про залишення позову без розгляду.

Попри те, що спільна заява подружжя про розірвання шлюбу у порядку ст. 109 Сімейного кодексу України розглядається у порядку окремого провадження, а ЦПК України визначає підстави для повернення та залишення позову без розгляду, відповідно до позовного провадження. Однак, відповідно до ч. 3 ст. 294 ЦПК України справи окремого провадження розглядаються судом з додержанням загальних правил, встановлених ЦПК, за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду [4]. Інші особливості розгляду цих справ встановлені розділом IV. Справи окремого провадження суд розглядає за участю заявника і заінтересованих осіб.

Таким чином, для усунення колізій та невідповідності між нормами Сімейного кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України пропонуємо частину четверту статті 109 Сімейного кодексу України викласти у новій редакції.

Запропоновані зміни до законодавства, на нашу думку, уніфікують та усунуть колізії та суперечки між нормами сімейного та цивільно-процесуального законодавства.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки і пропозиції:

I. Щодо розірвання шлюбу у порядку ст. 109 СК України – за спільною заявою подружжя, яке має дітей, у порядку окремого провадження – є доволі вартісною і дорогою процедурою, що не буде стимулювати громадян України, як заявників, звертатись до суду з зазначеною заявою про розірвання шлюбу у порядку окремого провадження.

II. При аналізі судових рішень, постановлених у порядку ст. 109 Сімейного кодексу, ми виявили ряд судових помилок, однією з яких є те, що суди приймають до свого провадження заяви з порушенням ч. 1 та 2 ст. 109 СК, а саме без укладення у нотаріальному порядку договору між подружжям про розмір аліментів на дитину.

III. Для усунення колізій у самому Сімейному кодексі України, доцільно викласти частину першу статті 109 у наступній редакції: «Подружжя, яке має дітей, має право подати до суду заяву про розірвання шлюбу разом із письмовим договором про те, з ким із них будуть проживати малолітні діти (до 14 років), яку участь у забезпеченні умов життя малолітніх та неповнолітніх дітей братиме той з батьків, хто буде проживати окремо, а також про умови здійснення ним права на особисте виховання дітей».

IV. З метою стимулювання подружжя, для звернення до нотаріуса з заявою про укладення договорів про аліментне утримання на дитину доцільно ввести пільгу, за якою батьки звільняються від сплати державного мита при посвідченні таких договорів у нотаріальному порядку.

V. Для усунення колізій та невідповідності між нормами Сімейного кодексу України та Цивільного процесуаль-

ного кодексу України пропонуємо частину четверту статті 109 Сімейного кодексу України викласти у наступній редакції: «суд розглядає справу про розірвання шлюбу у межах строків розгляду справ, визначених цивільним процесуальним кодексом України. До постановлення ухвали про відкриття провадження у справі дружина і чоловік ма-

ють право подати заяву про відкликання позовної заяви (п. 3 ч. 4 ст. 185 ЦПК України), що є підставою для повернення позовної заяви (ч. 4 – 7 ст. 185 ЦПК), після ж відкриття провадження у справі і до розгляду справи по суті (п. 5 ч. 1 ст. 257 ЦПК) дружина і чоловік можуть подати заяву про залишення позову без розгляду».

ЛІТЕРАТУРА

1. Мороз М. Україна – на першому місці в Європі за кількістю розлучень. URL: <https://expres.online/archive/main/2015/08/23/148726-ukrayina-pershomu-misci-yevropi-kilkisty-rozluchen>.
2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Судова практика з питань сімейних стосунків / С.М. Кавун, О.М. Ключев, А.А. Стародубцева та ін. К.: Видавничий дім Професіонал, 2017. 360 с.
3. Ясинок М.М. Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України (теоретико-правовий аспект): монографія. К.: Алерта, 2014. 352 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора, академіка Академії наук вищої школи України М.М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 604 с.
5. Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 № 7-93 в редакції від 17.06.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93>.
6. Про судовий збір: Закон України від 08.01.2011 № 3674-VI, в редакції від 28.08.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/ed20180828>.
7. Рішення від 3 березня 2017 р. Зміївського районного суду Харківської області, справа № 621/2484/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/>.
8. Рішення від 01 лютого 2018 року Святошинський районний суд міста Києва, справа № 759/16515/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/>.
9. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 № 11. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>.
10. Цивільний процес України. Навчальний посібник для студентів юридичних спеціальних вищих навчальних закладів / І.О. Ізарова, Р.Ю. Ханік-Посполітак. Київ: Дакор, 2018. 276 с.

УДК 347.965.42

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

DEVELOPMENT OF INSTITUTE OF MEDIATION IN UKRAINE

Федоренко Т.В., к.ю.н.,

доцент кафедри цивільного, господарського, адміністративного права та правоохоронної діяльності

Інститут права та суспільних відносин

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

У статті обґрунтовано поняття медіації, проаналізовано особливості медіаційної процедури та переваги її застосування. Розглянуто проблеми законодавчого забезпечення медіації в Україні й окреслено шляхи їх вирішення. Здійснено порівняльно-правовий аналіз практики застосування медіації в різних країнах і проаналізовано іноземне законодавство.

Ключові слова: медіація, медіатор, правосуддя, альтернативне вирішення спорів, спір (конфлікт).

В статье обосновано понятие медиации, проанализированы особенности медиационной процедуры и преимущества ее применения. Рассмотрены проблемы законодательного обеспечения медиации в Украине и намечены пути их решения. Осуществлен сравнительно-правовой анализ практики применения медиации в различных странах и проанализировано иностранное законодательство.

Ключевые слова: медиация, медиатор, правосудие, альтернативное разрешение споров, спор (конфликт).

The article substantiates the concept of mediation, analyzes the peculiarities of the mediation procedure and the advantages of its application. The problems of legislative support of mediation in Ukraine are considered and the ways of their solution are outlined. A comparative legal analysis of the practice of using mediation in different countries is carried out and foreign laws are analyzed.

At present, judicial reform is still ongoing in Ukraine. The judicial system of Ukraine works inefficiently. Large work-load of courts, duration and complication of trial, significant court costs, insufficient development of mechanisms of competition and equality of parties is in the process of decision of dispute. In view of this, the court decision generates a negative reaction on the part of the parties, as a result, the dispute ceases by force or otherwise, but does not solve. Therefore, in society there is a great need for implementing conciliation procedures, extra-judicial and pre-trial methods for settling disputes that will reduce this burden on the judicial system in general and judges in particular, and, as a result, save budget resources and improve the quality of justice. At the same time, the very implementation of mediation procedures can become an effective mechanism for reconciling parties with minimal cost of financial, time and human resources.

Instead, mediation in world practice has long been widely recognized as an effective way of resolving disputes. It occupies a special place in many countries of the world in the alternative judicial review of conflict resolution methods, which, in their totality, are alternatives to state judicial procedures that provide conditions for resolving existing differences, reconciling and reaching agreement between conflicting parties.

Unfortunately, in Ukraine today, unlike in other countries, there is no alternative legislative mechanism for settling disputes. Therefore, in order for the mediation procedure to work properly, it is necessary to adopt the relevant Law of Ukraine "On Mediation" and the proposed provisions in it will already be able to provide effective and qualitative development of mediation in our country.

Key words: mediation, mediator, justice, alternative dispute resolution, dispute (conflict).